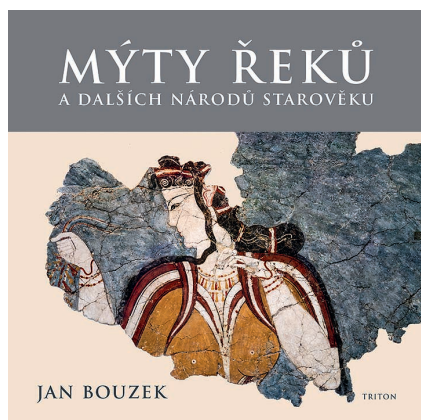
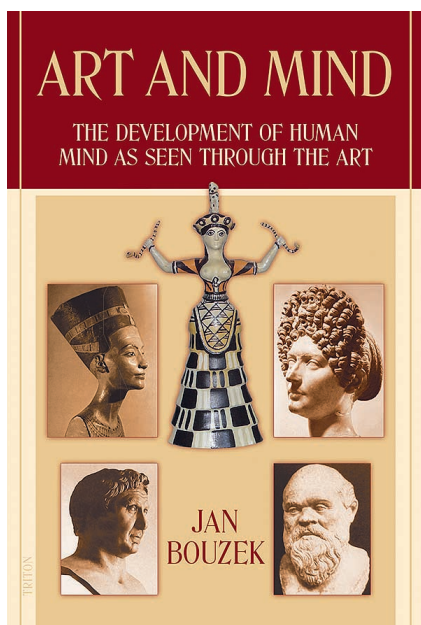

3

4

Obr. 3. *Mýty Řeků a dalších národů starověku* – obálka poslední knihy, kterou stihl Jan Bouzek za svého života ještě připravit k vydání. Foto: Nakladatelství Triton.

Obr. 4. Anglický překlad Bouzkovy knihy *Umění a myšlení* (2018), která poprvé vyšla česky v roce 2008. Foto: Nakladatelství Triton.

vi a básníku ze Srí Lanky. Ten byl v té době prezidentem ICOMOS – Mezinárodní rady památek a sídel. Byl jsem při setkání zpočátku značně nervózní, když jsem ale zamumlal, že jsem z Prahy, Silva se rozzářil. Hned se mne ptal, jestli znám profesora Bouzka, který jako světově uznávaná veličina pomohl vybudovat vědeckou archeologii v jeho zemi. Když jsem odpověděl, že Bouzek je rodinným přítelem a byl i mým učitelem, Silva hned během přestávky se mnou udělal kolečko, aby mne představil a doporučil všem významným osobnostem konference. Lepší entrée jsem si nemohl přát. Díky

jménu Jana Bouzka byla má mise mimořádně úspěšná a tři naše jmenovaná města jsou dnes těžištěm souboru statků, které má Česká republika zapsány na Seznamu světového dědictví.“

Josef ŠTULC

Konference „Anna Marie Františka Sasko-Lauenburská a její rod: mezi Čechami a Evropou“ (26. 9. 2020, Zákupy)

V dějinách každé země a každé společnosti lze najít pozapomenuté, nebo dokonce zcela zapomenuté kapitoly. Zatímco některé byly zapomenuty právem, u jiných zapomnění překvapuje. To je i případ historie sasko-lauenburských vévodů, jejich potomků a odkazu v Českém království. Ač se tito vévodové usadili v českých zemích teprve během třicetileté války, z prostředí české barokní šlechty, s níž se rychle szili, se vymykali v několika ohledech.

Předně, coby příslušníci rozrodu Askánců, náleželi od 13. století mezi suverénní říšská knížata, občas si dokonce nárokovali postavení kurfiřtů, tedy volitelů římského krále. Kromě toho již před příchodem do Čech byli rodovými vazbami spřízněni s řadou významných rodů, a to zejména v severní části Svaté říše římské. Ve své třetí generaci usazené v Čechách, reprezentované dvěma pozoruhodnými ženami, Annou Marií Františkou (1672–1741) a Františkou Sibyllou Augustou (1675–1733), však rod vystoupal ještě výš. Prostřednictvím svého prvního manžela Filipa Viléma Falcko-Neuburského se totiž Anna Marie Františka stala švagrovou samotného císaře Leopolda I., po manželově smrti se podruhé provdala za posledního mužského příslušníka slavného florentského rodu Medici, jímž byl Giovanni Battista Gastone. Nejstarší dcera Anny Marie Františky, Anna Marie Karolína, se posléze stala švagrovou Karla Albrechta, bavorského vévody a soka Marie Terezie, který byl v roce 1741 zvolen nejen českým protikrálem, ale především v roce 1742 prvním nehabsburským císařem Svaté říše římské od roku 1440. Neméně pozoruhodné byly ale i osudy Františky Sibylly Augusty. Ta se po sňatku s Ludvíkem Vilémem, markrabětem bádenským, významným vojevůdcem v císařských službách, stala bádenskou markraběnkou. V Bádensku pak po smrti svého muže úspěšně vládla jako regentka a je známa nejen jako oddaná věřící, ale též jako velká stavitelka a podporovatelka umění. Sibylla Augusta byla nejen matkou dvou posledních katolických bádenských markrabat, ale díky

své dceři, provdané za Ludvíka Orleánského, syna regenta Francie Filipa Orleánského, se stala i pramáti orleánských vévodů, kteří jsou dodnes претенdenty francouzského trůnu.

Co je nejspíše zásadnější, v zahraničí, ale i v Čechách lze dodnes narazit na nezvykle velké množství stop sasko-lauenburského uměleckého i církevního mecenátu. I v kontextu českých zemí barokní doby je až ohromující, kolik světských i církevních památek nejen v západních, severních, ale i středních Čechách a v Praze Sasko-Lauenburští zbudovali, přestavěli nebo nově vybavili. Ve světské rovině stačí zmínit zámky v Ostrově, Zákupích či Ploskovicích, případně Toskánský palác v Praze, v rovině církevní pak lze připomenout Posvátný oksek v Ostrově, poutní místo v Horní Polici nebo třeba novostavby kostelů v Brenné, starých Lidicích či Mařenicích anebo velkolepé statue v Chlumíně nebo Zákupích.

Přes tyto skutečnosti jsou Sasko-Lauenburští jako by „vymístění“ z velkých českých dějin barokní doby. A právě snaha vrátit tento rod do narativu české historie a poodhrnout háv zapomnění, který rod a jeho odkaz dodnes halí, stála v pozadí konference nazvané *Anna Marie Františka a její rod: mezi Čechami a Evropou*. Ta se uskutečnila dne 26. září 2020 v prostorách dnes státního zámku Zákupy. Dne 27. září 2020 na ni potom v zákupském kostele sv. Fabiána a Šebestiána navázala zádušní mše svatá za Annu Marii Františku, která v tomto kostele spolu se svým prvním manželem dodnes odpočívá, a její rod.

Od klasických odborných konferencí se zákupská konference lišila v několika ohledech. Zaprvé, svedla dohromady profesionální historiky i amatérské zájemce o sasko-lauenburský odkaz, což se ale ukázalo jako velmi nosné. Zadruhé, konference byla v pravém slova smyslu projektem dobré vůle, protože vznikla bez jakékoli přímé veřejné finanční podpory. Byla možná jen díky společnému úsilí Římskokatolické farnosti – děkanství Zákupy, která na sebe v osobě děkana Grzegorza Wolanského vzala praktickou organizaci konference, a spolku Společné dědictví Zákupy v čele s paní Marií Hašlovou. Podstatné bylo dále porozumění správě Státního zámku Zákupy, která v osobě kastelána Mgr. Vladimíra Trégla laskavě poskytla prostory ke konání konference, vskutku zásadní ale byla velkorysost všech přednášejících, kteří vystoupili bez nároku na honorář. Zatřetí, šlo o jednu z posledních konferencí, které se mohly před znovuzavedením přísných protiepidemických opatření uskutečnit fyzicky a díky vysoké disciplíně přednášejících i posluchačů proběhla naprosto hladce, ač počet jejich sedících účastníků, mezi nimiž byl i Ing. Radek Lípa, starosta města Zákupy, RNDr. Alexandr Vondra, poslanec Evropského parlamentu, nebo PhDr.

1

Obr. 1. Na snímku z konference přednáší Lubomír Zeman (NPÚ Loket) o vzájemných souvislostech stavební podoby zámeckého areálu v Zákupcích a v Ostravě. Foto: Jan Malíř, 2020.

Petr Balla z Fakulty sociálních věd UK, dosáhl bezmála tří desítek.

Program konference moderované autorem tohoto textu, amatérským zájemcem o sasko-lauenburskou historii, byl sám o sobě koncipován do dvou bloků.

První blok patřil místu Sasko-Lauenburských v obecné a regionální historii a zahrnoval tři příspěvky. První přednesl Mgr. et Ing. Michal Vokurka, interní doktorand Historického ústavu AV ČR, v. v. i. (Praha). Ten nejen představil „prehistorii“ sasko-lauenburského rodu, ale také osvětlil okolnosti, za kterých se v Čechách usadil Julius Jindřich Sasko-Lauenburský (1586–1665), a popsal kariéru jeho syna, Julia Františka (1641–1689), který mj. znovu aspiroval na znovuzískání kurfiřtské hodnosti. Zajímavé přitom je, že ač oba vévodové zasloužili větší své kariéry armádě, měli také řadu výrazných kulturních zájmů, což zdánlivě popírá tradiční úsloví, podle kterého mezi zbraněmi mlčí Múzy. Na úvodní příspěvek vzápětí navázal dr. Jan F. Pavlíček, Ph.D., který v současnosti působí v Moravské zemské knihovně v Brně a dlouhodobě se zabývá dějinami Itálie a česko-italských vztahů. To jej zavedlo i do florentských archivů, z nichž vytěžil řadu nových poznatků o manželství Anny Marie Františky s Giovannim Battistou Gastonem Medicejským. Tento vztah byl od počátku poznamenán řadou nedorozumění, která posléze přispěla k jeho krachu. Smyslem svazku přitom původně bylo zabezpečit medicejskému rodu mužského dědice a současně i další finanční zdroje. Dědice ale svazek nikdy nepřinesl a Anna Marie Františka soustavně odmítala

přesídlit do Florencie, ač do své smrti užívala i titul toskánské velkovévodkyně, pod kterým také dodnes žije v lidové paměti („toskánská vévodkyně“, „Herzogin von Toskana“). První blok konference uzavřel příspěvek pana Jaroslava Pergla, výrazného popularizátora sasko-lauenburské historie a kronikáře města Buštěhradu. Ten ve svém příspěvku poukázal na rozsáhlost sasko-lauenburských panství sahajících od nejzápadnějších Čech až po Sázavu a na základě místních zdrojů a tradice nastínil, jaký význam měla vláda Anny Marie Františky pro Buštěhrad, kde tehdy nejen vznikl působivý barokní zámek, který dodnes čeká na svou obnovu, ale kde se velkovévodkyně projevila též jako pragmatická hospodářka.

Smyslem druhého bloku konference bylo nabídnout průhled do církevního a uměleckého mecenátu Sasko-Lauenburských v Českém království. Blok zahájil příspěvek PhDr. Marka Brčáka, Ph.D., z Ústavu dějin UK a Archivu UK, a dr. Jiřího Wolfa z Muzea Duchcov a Regionálního muzea Teplice, který byl věnován založení a fungování kapucinského kláštera v Zákupcích. Ten se dnes nachází ve velmi neutěšeném stavu, vznikl ale jako nemálo dotovaná fundace Julia Františka Sasko-Lauenburského a byl s rodem úzce spojen. Ač, jak přednášející upozornili, sasko-lauenburský mecenát zřejmě nepřekoná mecenát některých jiných šlechticů a šlechtičen barokní doby, z hlediska katolické protireformace měl svůj význam už proto, že se Zákupsko nacházelo v blízkosti hranic luteránského Saska. (Za zmínku stojí ale i to, že sasko-lauenburský rod byl v raném novověku původně luteránský a ke katolictví konvertoval až Julius Jindřich, otec Julia Františka.) Následující příspěvek, který přednesl Mgr. Lubomír Zeman, jenž působí v NPÚ, územním odborném pracovišti v Lokti, a zabývá se zejména sasko-lauenburskou architekturou, se zaměřil na analogie mezi zámeckými komplexy v Ostrově a Zákupcích. V působivém a obrazově bohatě dokumentovaném vystoupení poukázal Mgr. Zeman na to, jak starší ostrovská rezidence ovlivnila novější rezidenci v Zákupcích. Kromě toho upozornil ale i na to, jak ostrovské předlohy ovlivnily i další stavební podniky příslušnic třetí generace rodu, a to včetně těch, které byly realizovány v Bádensku. Druhý blok posléze uzavřel společný příspěvek Mgr. Ivana Peřiny z NPÚ, územního odborného pracoviště v Liberci, a Mgr. Lubomíra Zemana, jenž byl věnován závodistům v sasko-lauenburských rezidencích v Ostrově a v Zákupcích. Zatímco ostrovské závodistě je doloženo pouze obrazově, v Zákupcích je máme uvedeno písemně a existují patrně pozůstatky staveb, které na ně byly vázány. V českém prostředí tak jde o poměrně unikátní záležitost, která upomíná k takovým raně novověkým ak-

tivitám, jakými byly jízdy či běhání ke „kroužku“, házení kopí na prsten či střelba na tureckou hlavu, případně alegorické karusellové slavnosti, tolik oblíbené na královských dvorech.

Během dne, jehož průběh byl poznamenán nejen vytrvalým deštěm, ale i „epidemickým povětrím“, konference jednoznačně prokázala, že sasko-lauenburský odkaz je velmi bohatý a že vlastně stále čeká na své přesnější zhodnocení. Dosavadní nezáměrem české historie přitom nápadně kontrastuje se zájmem, který je rodu věnován zahraniční historiografií, a to zejména tou bádenskou. Jak to v debatě výstižně pojmenoval Alexandr Vondra: Sasko-Lauenburská hráli ve své době pomyslnou „první ligu“, což se u nás přehlídí.

Debatu, která oba bloky provázela, současně přispěla i k identifikování zajímavých nových okolností. Potvrdilo se mimo jiné, že portréty, které visely v kostelích v Horní Polici či Lidicích, nepatří Anně Marii Františce, nýbrž její dceři Anně Marii Karolíně (což je zajímavé už proto, že jako švagrová Karla Albrechta byla vypovězena z českých zemí). Stejně tak se díky studiu pramenů jako smyšlená ukazuje i tradovaná historka o nemanželském synu, jehož měl Giovanni Battista Gastone Medici v Čechách mít, která se objevuje v konvolutu seveřočeských pověstí. Jak přesvědčivě doložil dr. Pavlíček, kořeny této pověsti lze ve skutečnosti najít teprve u sběratelů pověstí v polovině 19. století a jde podle všeho o ryzí fikci, která měla představovat lidové vysvětlení toho, proč se vztah mezi Annou Marií Františkou a Giovannim Battistou Gastonem Medicejským rozpadl. Pan Pergl pak využil konference k tomu, aby prezentoval nálezy neznámého obrazu zpodobňujícího pravděpodobně Annu Marii Františku, který objevil v soukromém vlastnictví na území jejich někdejších středočeských panství a jehož historie rovněž čeká na své přesnější zmapování.

Zbývá doufat, že organizátorům se podaří příspěvky z konference publikovat v knižní podobě a v budoucnu na tuto konferenci navázat. Neméně důležité je pak vést i debatu o rehabilitaci hmotných památek spojených se sasko-lauenburským rodem, protože stav řady z nich není zdaleka uspokojivý, ačkoli jejich historická a umělecká hodnota je často nemalá a má v zásadě evropský význam.

Jan MALÍŘ